

УДК 35.071.1

О. М. Шмаков

СЛУЖБОВО-БОЙОВА ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Наведено структуру сил охорони правопорядку, визначено сутність їх службово-бойової діяльності та роль у забезпеченні національної безпеки.

Постановка проблеми. Відомо, що більшість силових структур правоохоронної спрямованості Сектора безпеки і оборони України асоціюється з їх оперативно-службовою діяльністю під час виконання завдань за призначенням. І цей вид діяльності закріплений за ними у законодавчому порядку (міліція, служба безпеки, прикордонна служба та ін.).

У забезпеченні національної безпеки значна роль належить і службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку. Однак цей вид діяльності і поняття “сили охорони правопорядку” законодавчо не визначено, у той час як у дійсності службово-бойова діяльність властива кільком силовим структурам під час виконання певних завдань у сфері безпеки.

У службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку переважна роль належить внутрішнім військам МВС. Законодавче закріплення службово-бойової діяльності за внутрішніми військами МВС дозволило б істотно полегшити вирішення питань з їх реформування й організації підготовки та застосування за призначенням.

Мета статті полягає у визначенні структури сил охорони правопорядку, сутності службово-бойової діяльності, її ролі у забезпеченні національної безпеки, місця внутрішніх військ МВС у службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку.

Під час **викладу основного матеріалу** будемо виходити з таких посилок.

1. Система забезпечення національної безпеки є механізмом (інструментом) з вироблення і реалізації способів діяльності (стратегії і тактики) державних і недержавних структур (органів управління і сил з їх засобами) щодо захисту національних інтересів.

2. Структура Сил безпеки в Україні (див. рис. 1).

3. До видів діяльності силових структур Сектора безпеки і оборони України належать: оперативно-службова діяльність сил безпеки; службово-бойова діяльність сил безпеки; військова (бойова) діяльність сил оборони.

4. Сили безпеки, що залучаються до службово-бойової діяльності у Секторі **безпеки і оборони**, – правоохоронні і військові органи держави, у складі яких є підрозділи (частини, з'єднання), що відповідно до чинного

законодавства призначені або за сутністю здатні виконувати завдання із забезпечення національної безпеки через здійснення **службово-бойової діяльності**.

5. Сили охорони правопорядку, що залучаються до службово-бойової діяльності у сфері **безпеки**, – підрозділи (частини, з'єднання) правоохоронних і військових органів держави, які відповідно до чинного законодавства призначені або за сутністю здатні виконувати завдання із забезпечення національної безпеки через здійснення **службово-бойової діяльності**.

6. Зміст службово-бойової діяльності сил безпеки – вид правоохоронної діяльності, який полягає у профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах та спеціальних діях (у разі необхідності навіть і бойових), що проводяться за звичайних обставин, за надзвичайних обставин мирного часу та у воєнний час з метою виконання **таких завдань**:

– забезпечення захисту територіальної цілісності держави, захисту конституційного ладу та державної влади від спроби їх зміни або захоплення шляхом насильства під час публічних заходів і заворушень;

– охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки;

– охорона важливих державних об'єктів, військових об'єктів, спеціальних і військових вантажів, дипломатичних представництв та консульських установ;

– конвоювання підсудних і засуджених, екстрадиція;

– припинення актів тероризму, диверсій, організованої злочинності, у випадках загрози життю громадян, захоплення заручників, транспорту та об'єктів населених пунктів, роззброєння і ліквідації незаконних збройних формувань;

– охорона судів;

– переслідування і затримання осіб, які втекли з-під варті;

– надання військової допомоги на території надзвичайної ситуації техногенного (природного) характеру;

– ліквідація проявів групової непокори, безладів в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах;

– припинення збройних сутичок,

протиправних дій на державному кордоні;
 – підтримання правового режиму надзвичайного і воєнного стану;
 – виконання завдань з територіальної оборони;
 – надання допомоги Збройним Силам у виконанні завдань з оборони.

Ці завдання виконуються у плановому, регулярному порядку та під час проведення спеціальних заходів (дій, операцій) за надзвичайних обставин мирного і воєнного часу з використанням правоохоронних, поліцейських і військових методів.

Службово-бойова діяльність може бути властива внутрішнім військам МВС, деяким підрозділам міліції МВС, Державної служби охорони, Департаменту з питань виконання покарань, Державної прикордонної служби, Військової служби правопорядку у Збройних Силах, Державної спеціальної служби транспорту, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, Служби безпеки.

7. Співвідношення оперативно-службової і службово-бойової діяльності силових структур у Секторі безпеки і оборони – згідно з табл.1.

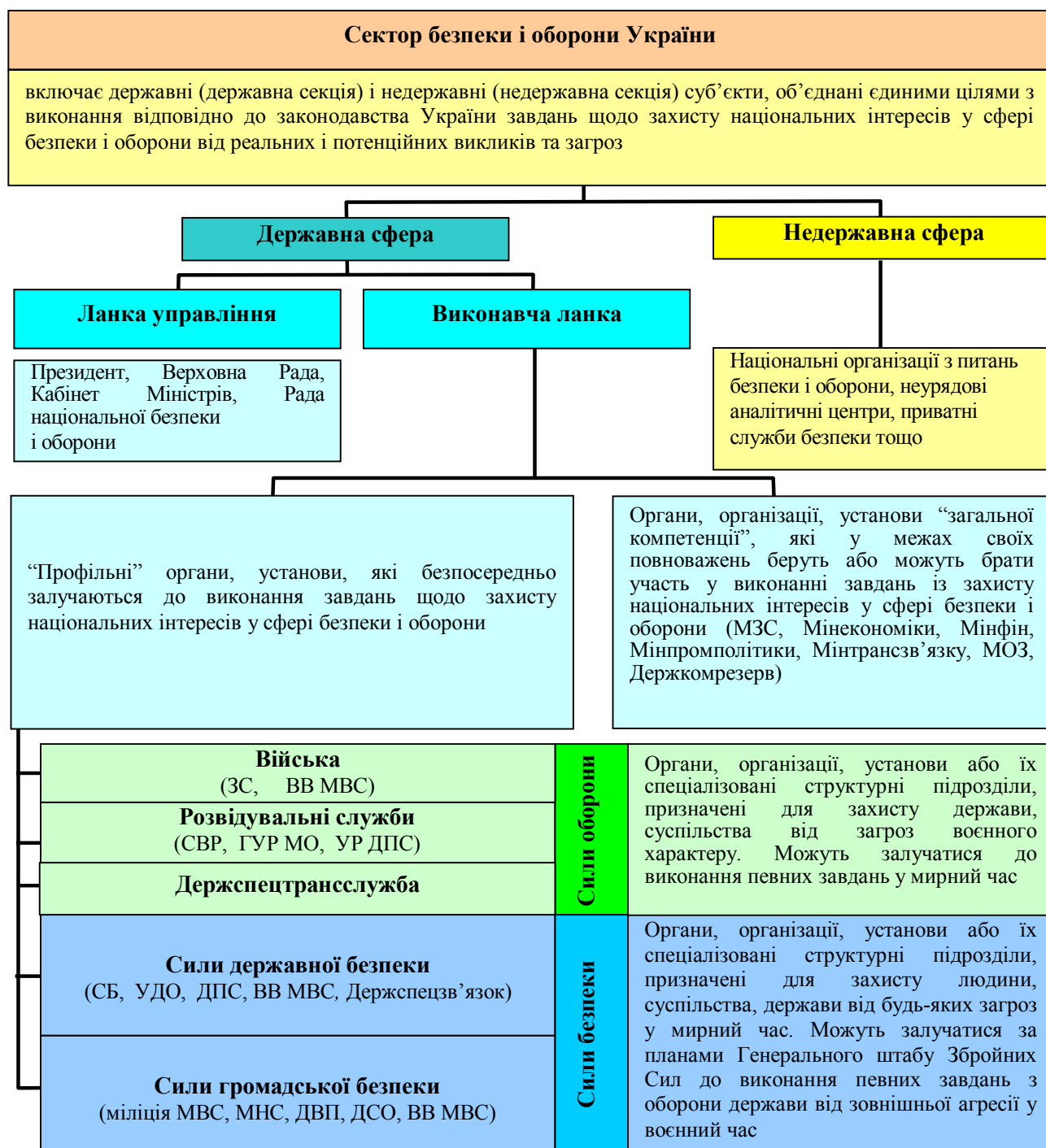

Рис. 1. Структура Сектора безпеки і оборони України

Орган (установа) сил безпеки	Вид оперативно-службової діяльності	Вид службово-бойової діяльності	Вид підрозділу, який здійснює службово-бойову діяльність
Міліція МВС	1. Слідча.		
	2. Оперативно-розшукова.		
	3. Охорона громадського порядку.	Охорона громадського порядку.	Підрозділи районних (міських), лінійних органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи дорожньо-постової служби.
	4. Забезпечення громадської безпеки.	Забезпечення громадської безпеки.	Підрозділи районних (міських), лінійних органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи особливого призначення, спеціальні підрозділи судової міліції, підрозділи конвойної служби міліції, підрозділи дорожньо-постової служби, підрозділи швидкого реагування.
	5. Захист життя, здоров'я, прав і свобод особи; власності.	Захист природного середовища; інтересів суспільства.	Підрозділи районних (міських), лінійних органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи дорожньо-постової служби, підрозділи швидкого реагування.
	6. Регулювання адміністративних правовідносин.		
	7. Боротьба із злочинністю.		
	8. Забезпечення безпеки дорожнього руху.		
	9. Виконавча		
Внутрішні війська МВС		1. Охорона державних об'єктів.	Військові частини з охорони і оборони особливо важливих державних об'єктів, військові частини (підрозділи) з охорони дипломатичних представництв іноземних держав в Україні.
		2. Охорона громадського порядку.	Спеціальні моторизовані військові частини.
		3. Конвоювання (екстрадиція).	Військові частини (підрозділи) з конвоювання.
		4. Забезпечення громадської безпеки.	Спеціальні моторизовані військові частини, підрозділи (військові частини) оперативного призначення, військові частини спеціального призначення, авіаційні частини.
		5. Територіальна оборона.	Спеціальні моторизовані військові частини, підрозділи (військові частини) оперативного призначення, частини спеціального призначення, авіаційні частини.
Служба безпеки	1. Слідча.		
	2. Оперативно-розшукова.		
	3. Контрольно-розшукова.		
	4. Інформаційно-аналітична.		
	5. Боротьба з корупцією і організованою злочинністю у сфері управління та економіки.		
	6. Захист національної державності.	Забезпечення захисту територіальної цілісності держави, конституційного ладу та державної влади від спроби їх зміни або захоплення шляхом насильства.	Підрозділи з захисту національної державності.
	7. Антитерористична.	Припинення актів диверсій, захоплення заручників, транспорту та об'єктів населених пунктів.	Підрозділи по боротьбі з тероризмом.
	8. Забезпечення охорони державної таємниці.		
Прикордонна служба	1. Охорона (кордону, морської зони, закордонних дипломатичних установ України).	Припинення збройних сутичок, протиправних дій на державному кордоні.	Загони охорони кордону, загони морської охорони, підрозділи спеціального призначення.
	2. Прикордонний контроль.		
	3. Розвідувальна.		
	4. Оперативно-розшукова.		
	5. Інформаційно-аналітична.		
	6. Координаційна.		

Примітки:

1. Забезпечення громадської безпеки здійснюється через охорону громадського порядку під час публічних заходів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного (природного) характеру, припинення заворушень, диверсійних і терористичних акцій, захоплення заручників, транспорту і об'єктів населених пунктів, підтримання режиму надзвичайного стану, нейтралізацію незаконних збройних формувань.

2. Громадський порядок – система відносин між людьми, врегульована нормами права та іншими соціальними нормами (нормами права, моралі, корпоративними нормами, нормами-звичаями), що складається в громадських місцях з метою підтримання громадського спокою, забезпечення нормальних умов праці та відпочинку громадян, поваги до їх честі, людської гідності і громадської моральності.

3. Правопорядок – стан правової упорядкованості (урегульованості і погодженості) системи суспільних відносин, що складається в умовах реалізації законності; атмосфера нормального правового життя, що встановлюється в результаті точного і повного здійснення приписів правових норм (використання прав, виконання обов'язків, додержання заборон) усіма суб'єктами права.

4. Спеціальна охорона – комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони та оборони ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, спеціальних вантажів, об'єктів державного значення, визначених законодавством, дипломатичних представництв і консульських установ на території країни, судів, конвоювання засуджених до позбавлення волі, екстрадиція.

5. У службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку переважна роль належить внутрішнім військам МВС.

О. М. Шмаков. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку як інструмент забезпечення національної безпеки України

У такому разі характеристику сил охорони правопорядку у сфері службово-бойової діяльності (сил охорони правопорядку, які залучаються до службово-бойової діяльності у сфері *безпеки*) можна надати за такими ознаками.

1. Склад (складники) сил охорони правопорядку

Міліція МВС, ВВ МВС, ДСО, УДО, ДДВП, ДПС, ВСП ЗС, СБ, а саме:

– від міліції МВС – підрозділи районних (міських), лінійних органів внутрішніх справ, підрозділи (частини) патрульної служби, підрозділи безпеки дорожнього руху, підрозділи швидкого реагування;

– від ВВ МВС – військові частини з охорони і оборони особливо важливих державних об'єктів, військові частин та підрозділи з охорони дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав в Україні, спеціальні

моторизовані військові частини, військові частини та підрозділи з конвоювання, військові частини оперативного призначення, військові частини спеціального призначення, авіаційні частини;

– від ДСО – підрозділи з охорони об'єктів;
– від УДО – підрозділи з охорони (особистої, виїзної), підрозділ спеціального призначення;
– від ДДВП – підрозділи особливого призначення, зведені загони швидкого реагування;

– від ДПС – загони охорони кордону, загони морської охорони, підрозділи спеціального призначення;

– від ВСП ЗС – підрозділи з охорони військових об'єктів, патрульної служби, безпеки дорожнього руху, спеціального призначення;

– від СБ – підрозділи по боротьбі з тероризмом.

2. Статус і призначення силових структур Сектора безпеки і оборони України відповідно до чинного законодавства

Т а б л и ц я 2

Силова структура	Статус	Призначення	Вид діяльності
Служба безпеки	Державний правоохоронний орган спеціального призначення.	Забезпечення державної безпеки України.	Оперативно-службова
Управління державної охорони	Державний правоохоронний орган спеціального призначення.	Забезпечення нормального функціонування органів державної влади, безпеки посадових осіб та об'єктів.	Оперативно-службова
Прикордон-на служба	Правоохоронний орган спеціального призначення.	Забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.	Оперативно-службова
Збройні Сили	Військове формування держави.	Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.	Військова (бойова)
Військова служба право-порядку	Спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних Сил.	Забезпечення правопорядку, військової дисципліни та виконання інших завдань на об'єктах ЗС.	Оперативно-службова
Спеціальна служба транспорту	Спеціалізований державний орган транспорту у складі Мінтрансу.	Забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час, в умовах надзвичайного і воєнного стану, участь у заходах з територіальної оборони.	Виробнича
Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту	Спеціальне воєнізоване формування у державній системі цивільного захисту населення і територій.	Захист населення і територій у разі надзвичайних ситуацій техногенного, природного і військового характеру, участь у заходах з територіальної оборони.	Виробнича
Департамент з виконання покарань	Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом.	Реалізація єдиної державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.	Оперативно-службова
Міліція МВС	Державний озброєний орган виконавчої влади.	Захист життя, здоров'я, прав і свободи громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.	Оперативно-службова
Законодавством не визначено			
Внутрішні війська МВС	Спеціальне військово формування держави з правоохоронними функціями у складі МВС.	Забезпечення громадської безпеки, режиму надзвичайного стану; припинення дій незаконних збройних формувань; здійснення спеціальної охорони державних об'єктів, участь в охороні громадського порядку, у територіальній обороні.	Службово-бойова

Примітки

“Формування” означає, що структура є силами, а не органом управління;

“спеціальне” – що структура виконує завдання через здійснення переважно спеціальних дій; у статусі силових структур слово “спеціальний” відображає їх особливість у цілях, складі сил і засобів, формах і способах дій, характері взаємодії з органами влади, громадськими організаціями, населенням на відміну від загальноприйнятих державних і військових структур, що склалися історично (міліція, збройні сили);

“військове” – що структура виконує завдання, в основному, військовими методами, і тому має військову організацію;

“держави” – що структура виконує завдання загальнодержавного, а не відомчого характеру;

“з правоохоронними функціями” – що структурі притаманні завдання, в основному, у сфері безпеки, а не оборони країни, і тому вона повинна володіти методами правоохоронної діяльності.

3. Функції органів, формувань та організацій України у системі забезпечення національної безпеки

ВСП ЗСУ – військові об’єкти і гарнізони.
Розглянемо на прикладі внутрішніх військ

Т а б л и ц я 3

Органи, формування, організації	Функції органів, формувань і організацій	
	центральних	
Органи державної влади	1. Визначення цілей (завдань).	Органи державної влади
	2. Формування умов.	
	3. Координування.	
	4. Забезпечення.	
	5. Здійснення моніторингу.	
	6. Контролювання.	
Правоохоронні органи держави	1. Здійснення моніторингу. 2. Охорона органів державної влади. 3. Планування заходів із забезпечення державної цілісності. 4. Здійснення заходів із забезпечення внутрішньої безпеки держави силами своїх оперативних (спеціальних) підрозділів. 5. Залучення правоохоронних і військових формувань до виконання завдань у сфері безпеки. 6. Координування.	
Правоохоронні формування держави	1. Охорона державних об’єктів, вантажів, дипломатичних представництв, власності, конвоювання підсудних, екстрадиція. 2. Охорона громадського порядку. 3. Здійснення спеціальних заходів (операцій за надзвичайних обставин): 1) у випадках загрози життю громадян, захоплення заручників, транспорту та об’єктів; 2) боротьба з організованою злочинністю; 3) припинення заворушень у сфері суспільного життя; 4) припинення збройних сутичок на державному кордоні; 5) ліквідація безладів в УВП і СІЗО; 6) боротьба з диверсіями, тероризмом, антидержавними збройними формуваннями; 7) забезпечення захисту конституційного ладу та державної влади від спроби їх зміни або захоплення шляхом насильства під час публічних заходів і заворушень. 8) підтримання правового режиму надзвичайного стану; 9) надання допомоги ЗС у виконанні заходів ТрО, заходів режиму воєнного стану (боротьби з диверсійно-розвідувальними, диверсійно-терористичними групами і десантами противника)	
Військові формування держави	1. Сфера оборони: захист України.	
	2. Сфера безпеки: охорона військових об’єктів, об’єктів транспорту; охорона громадського порядку у військових гарнізонах, протидія диверсійним проявам та терористичним актам на військових об’єктах; допомога МНС, ДПС у надзвичайних ситуаціях.	
Недержавні організації	1. Здійснення заходів у сфері суспільно-політичної і фахової діяльності. 2. Вплив на органи державної влади внаслідок своєї суспільно-політичної (фахової) діяльності.	

4. Межі території діяльності сил охорони правопорядку

Міліція і ВВ МВСУ, СБУ, УДОУ, СЦЗУ – територія країни.

ДПСУ – прикордонний простір.

ДССТ Мінтрансу і зв’язку – об’єкти транспорту.

ДДВПУ – УВП і СІЗО.

МВС, що дійсно їх службово-бойова діяльність є інструментом забезпечення національної безпеки. Наведемо деякі дані стосовно ролі і місця внутрішніх військ у системі забезпечення національної безпеки (рис. 2, 3).

5. Залежність функцій і завдань внутрішніх військ МВС від органів і формувань держави

Органи, які беруть участь у визначенні завдань для ВВ МВС										
на постійній основі				за вимогою						
Мінпром політики	Мінпалива та енергетики	МЗС	МВС	УДО	ДВП	ПС	СЦЗ	ЗС	СБ	Органи державної влади
Внутрішні війська МВС										

Рис. 2. Місце внутрішніх військ МВС серед органів і формувань держави

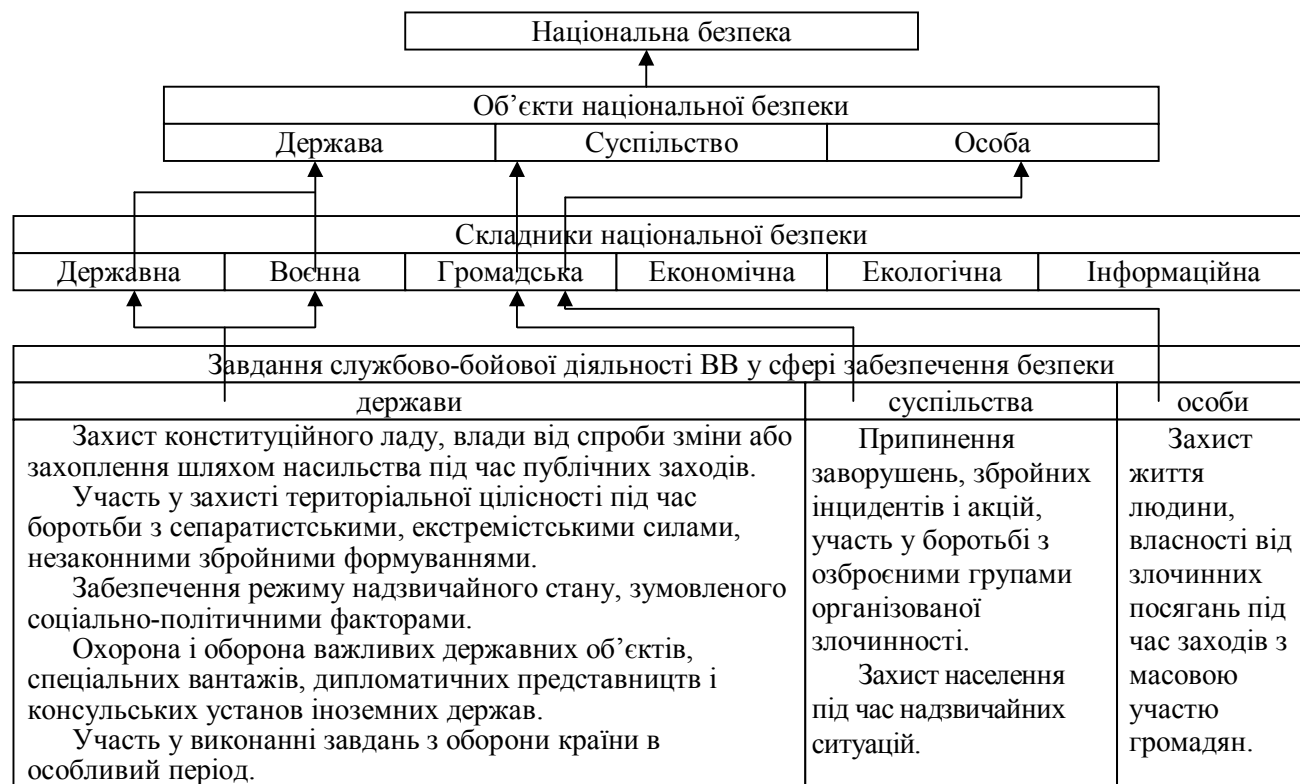

Рис. 3. Місце внутрішніх військ у забезпеченні національної безпеки

6. Види службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС

- охорона громадського порядку;
- охорона державних об'єктів;
- конвоювання підсудних і засуджених, екстрадиція;
- забезпечення громадської безпеки;
- територіальна оборона;
- бойова діяльність (участь в операціях ЗС).

7. Види дій внутрішніх військ

Патрулювання (у заходах з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, режимних і карантинних заходах).

Охорона (важливих державних об'єктів, ядерних установок, спеціальних вантажів, дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав тощо).

Конвоювання (засуджених та підсудних під час судового процесу, порушників, затриманих під час проведення масових, режимних і карантинних заходів; екстрадиція осіб за межі країни).

Спеціальні дії (з попередження, запобігання, виявлення, припинення правопорушень і посягань з боку окремих організацій, груп і осіб; з відновлення порушених законних прав і свобод).

Бойові дії (оборона об'єктів, комунікацій у воєнний час).

8. Форми дій внутрішніх військ

Оперативні дії – сукупність узгоджених і

взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом службово-бойових дій і спеціальних операцій внутрішніх військ, які проводяться у визначеному районі чи в районі відповідальності одночасно або послідовно за єдиним замислом і планом для виконання завдання із забезпечення національної безпеки національного (регіонального) рівня (значущості) у встановлений період часу; форма дій оперативного масштабу.

Спеціальна операція – сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом спеціальних¹ і бойових дій військової частини, з'єднання або угруповання внутрішніх військ, які проводяться у заданому районі одночасно або

¹ Спеціальні дії – це дії формувань внутрішніх військ, які полягають у профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах, що проводяться за звичайних і надзвичайних обставин мирного часу та у воєнний час із застосуванням спеціальних засобів, спеціальної і військової техніки відповідно до чинного законодавства; при ускладненні соціально-політичної обстановки у разі погрози життю та здоров'ю військовослужбовцям або громадянам чи для припинення злочину, якого припинити неможливо іншим шляхом, ніж застосуванням крайніх заходів, – із застосуванням зброї згідно з існуючими законами і військовими статутами (з письмового дозволу вищого керівництва).

У спеціальних діях внутрішніх військ передбачаються способи дій, що їм властиві: спостереження, патрулювання, охорона, огляд, супровід, конвоювання, оцеплення, оточення, блокування, пошук, переслідування, прочісування, вилучення, затримання, прикриття, штурм та ін.

послідовно за єдиним замислом і планом протягом короткого часу для виконання завдання із забезпечення національної безпеки регіонального (місцевого) рівня (значущості) у встановлений період часу; форма дій оперативного (тактичного) масштабу.

Службово-бойові дії – сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, місцем і часом заходів щодо виконання обмеженого за масштабом завдання планового характеру або завдання за вимогою (з патрулювання, охорони, конвоювання) у спосіб бойової служби з'єднанням, військовою частиною, підрозділом, військовим нарядом внутрішніх військ, які проводяться в обмеженому районі за єдиним замислом і планом; форма дій тактичного масштабу.

Бій – збройне зіткнення з озброєними злочинцями, незаконним збройним формуванням, терористичною групою, диверсійно-розвідувальною групою, десантом противника або як етап виконання завдання з оборони об'єкта із застосуванням різноманітних засобів ураження, захисту і забезпечення, яке являє собою організовані та узгоджені за метою, місцем і часом вогонь і маневр підрозділу, військової частини, з'єднання або угруповання внутрішніх військ в обмеженому районі, протягом короткого часу, за єдиним замислом і планом; форма дій тактичного масштабу.

Висновки

1. Силами охорони правопорядку, що залучаються до службово-бойової діяльності у сфері **безпеки і оборони** України (Секторі безпеки і оборони України), можна вважати підрозділи (частини, з'єднання) правоохоронних і військових органів держави, які відповідно до чинного законодавства призначені або за сутністю здатні виконувати завдання із забезпечення національної безпеки через здійснення **службово-бойової діяльності**.

2. Службово-бойова діяльність – вид правоохоронної діяльності, що полягає у профілактичних, охоронних, режимних, захисних, ізоляційно-обмежувальних заходах та спеціальних діях (у разі необхідності навіть і бойових), які проводяться за звичайних обставин, за надзвичайних обставин мирного часу та у воєнний час з метою виконання завдань **із забезпечення національної безпеки України**.

3. Базовим компонентом у службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку є оперативні (спеціальні) підрозділи правоохоронних органів держави.

4. Основним силовим компонентом у службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку є внутрішні війська МВС.

5. За статусом внутрішні війська МВС можна вважати спеціальним військовим формуванням держави з правоохоронними функціями у складі МВС, за призначенням – забезпечення громадської безпеки, правового режиму надзвичайного стану; припинення дій незаконних збройних формувань, здійснення спеціальної охорони, участь в охороні громадського порядку, участь у територіальній обороні.

Внутрішні війська МВС виконують завдання у плановому, регулярному порядку та під час проведення спеціальних заходів (дій, операцій) за надзвичайних обставин мирного і воєнного часу з використанням правоохоронних, поліцейських і військових методів; у своїй діяльності керуються принципами правоохоронної діяльності і воєнного мистецтва.

6. Виникає потреба:

– в узгодженні поняття “службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку” у профільних органах (установах) Сектора безпеки і оборони України (МВСУ, ГШ ЗСУ, СБУ, КМУ, РНБОУ);

– у запровадженні в обіг правоохоронної діяльності поняття “службово-бойова діяльність” як засобу забезпечення національної безпеки взагалі і внутрішньої безпеки держави зокрема;

– у законодавчому закріпленні службово-бойової діяльності за внутрішніми військами МВС та у визначенні порядку застосування формувань внутрішніх військ при діях за надзвичайних обставин (за аналогією до Закону України “Про міліцію”).

Список використаних джерел

1. Про основи національної безпеки України : закон України від 09.06.2003 р. № 964-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 21.

2. Стратегічний оборонний бюлетень України (Концепція трансформації сектора безпеки і оборони України на період до 2025 року). – К. : КМУ, 2010. – 71 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2010 р.